9. ՕԽՏԸ ԱԽՊՈՐՑ ՀԱՔՅԱԹԸ

Իլա՛լ ա չիլա՛լ մին կնեգյ, մին մարթ։ Էս կնեգյս օխտը տղա յա պիրալ հալա մին ախճիգյ չիպիրա՛ծ։ Էս կնեգյս վըեր ցավում ա իլա՛լ, էս օխտը տղան ասալ ըն՝ այան, մունք քյինում ընք էն թումբին գլխին կաղնենքյ, տու վըեր տղա պիրես փափաղը տիր, մունք գլո՛ւխ յոր օնենք քյինանք, վըեր ախճիգյ ինի, չըխարակը մանի. վըեր կյանք։ Ետնան էս կնեգյը ախճիգյ ա պերալ։ Ըստրանց մին դո՛ւշման մարթ ա իլա՛լ, փափաղը տիրալ ա, էս օխաը տղան գլո՛ւխ ըն եր կալալ, քյինացալ ըն մին ծմակում տոն շինա՛լ, ընդեղ կացալ։

Էս ախճիգյը վըեր մծացալ ա, օրիշ ախճկորցը նըհետ գյո՛ւլբա՛ ընելիս վախտը մինը տ... ա, մեկալնեն ասալ ըն. «Իմ ախպոր քթին»։ Էս ախճիգյն ասալ ա. «Հունց անե՞մ, ինձ ախպեր չօնեմ, իմ դա՛յու քթին»։ Նահանք էլ ասալ ըն. «Բա՛լամ, քյեզ չի՞ ախպեր օնես, քյեզ օխտը ախպեր ա իլա՛լ, օրիշ տեղ ըն քյինացալ»։ Էս ախճիգյը քյինացալ ա մորն ասալ. «Ա՛յա, ինձ ախպեր չօնե՞մ»։ Մարն էլ ասալ ա. «Քյեզ օխտը ախպեր օնես, օրիշ տեղ ըն քյինացալ»։ Էս ախճիգյն ասալ ա. «Բա ինձ հու՞ կտանի ընտեղ»։ Մին բուլդի եկալ ա, թա. «Հաքյո՛ւս զրթարի, քյեզ տանեմ»։ Հաքյո՛ւն զրթարալ ըն, տարալ ա ախպորցը կոշտը։

Ետնան մին աղվես եկալ ա տրեսալ բուլդուն հաքյո՛ւն զրթարած, ասալ ա. «Բուլդի ախպեր, էտ հաքյո՛ւտ էն հուվ ա՞ զրթարալ»։ Բուլդին էլ ասալ ա. «Տարալ ըմ տիրալ կյետումը, ըստհենց ա տա՛ռալ»։ Էս աղվեսը տարալ ա հաքյո՛ւն տիրալ կյետումը, սառալ ա, մնացալ մեչին։ Թիքյ ա տրվալ, ծիքյ, տե՛ւս չի եկալ։ Մին էլ վըեր

ծիքյ ա տըվալ, հաքյուն կտըրվալ ա, մնացալ սառնումը, ըտհենց քյինացալ ա։ Ետնան էս բուլդիս, վըեր էս ախճկանը տարալ ա, էս ախճիգյը քյինացալ ա ախպորցը տաշտին կյողլու կացալ։ Էս տղներքյը աման օր վըերս ըն քյինում իլալ, մին խնձոր ա իլալ, ամաքյը մին դոնում ընտբանից պաչում ըն իլալ, քյինում, թա էս էլ մեր քուրն ա, սըհանք վըեր լիհա քյինում ըն իլալ վըերս, էս ախճիգյը եր ա իլալ կենում օթաղը սրփում, հացը շինում, ամման պան սարքում, էլլա քյինում կյողլու կենում։ Էս ախպերքը վըեր եկալ ըն տբեսալ հացը շինած, զատ ըրած, ետնան էքսյը լոխ քյինացալ ըն վըերս։ Էս պուճուր ախպերը կյողլ ա կացալ, տբեսալ վըեր մին ախճիգյ տաշտին տական տուս եկավ թա քյինա հացը շինի, օթաղը սրփի, էս ախպերը վազ ա տըվալ քյինացալ խտրտալ, ասալ, թա. «տու հո՞ւ վըս»։ Նա յէլ ասալ ա. «Ես ծեր քուրն ըմ», հու ուրանց գլխավը հինչ անցանք վըեր անց կացած ա իլալ, լոխ նաղլ ըն ըրալ, ըտրանից ետը տարալ ա էլլա տիրալ տաշտին տակին։ Ետնան ախպերքը եկալ ըն։ Վըերս քյինալիս վախտը լոխ էն խնձորին պաչալ ըն, մինակ պիծի ախպերն էլ եկալ ա, թա պաչի, պաչելի տեղ կծալ ա, կերալ։ Ախպերքն ասալ ըն ա՛դա ոզըտ կոտրի, խե՞ կծեցիր։ Էս պուճուր ախպերն էլ ասալ ա. «Ես ծեղ մհար մին քուր կըպերեմ»։ Սահանք ասալ ըն. «Դե պե՛ր»։ Էս պուճուր ախպերը քյինացալ ա տաշտին տական պիրալ։ Մին վախտ էս տղերքն ասալ ըն քվորը, թա. «Տու հաց շինի, օթաղը սրփի, մունք էլ քյինում ընք վըերս անենքյ, պերենքյ խրավենքյ, օտենքյ»։ Ետնան սահանք քյինացալ ըն։ Ետնան էս բուլդիս եկալ ա ըստրանց հերթին պըպըզալ, տբեսալ վըեր էս ախճիգյը օթաղը սիրփելիս տեղը մին չամինչ քիթավ։ Էս բուլդիս ասալ ա. «Էտ չամինչը ինձ տոք, վըեր կըթսեմ, կրակըտ կըհանգյի»։ Էս ախճիգյն ասալ ա. «Քմատաղ, թողար վըեր մինն էլ քիթենամ, քյեղ կըտամ»։ Մինն էլ ա քիթալ, տըվալ չի։ Թսալ ա, կրակը հանգյալ ա։

Ետնան էս ախճիգյս քյինացալ ա, քյինացալ, տբեսալ մին ամարաթում ծոխ ա եր ինում։ Քյինացալ ա էն ամարաթը նի մտալ, տբեսալ մին կնեգյ նստած օշափին գլոխը քթվում ա, օշափն էլ քոն։ Ասալ ա. «Քմատաղ, բուլդին եկալ ա թսալ, կրակը հանգյալ ա, մին պատառ կրակ տոք»։ Էս կնեգյն ասալ ա. «Քյինա՛, օշափը եր կըկենա քյեզ օտի»։ Էս ախճիգյն էլ ասալ ա. «Քմատաղ, տոք»։ Էս կնեգյն ասալ ա. «Քյինա՛, հեն ա ընդեղ կրակ կա, համ էն կրակը եր կալ, համ էլ հեն ա ընդեղ մին փեշկ սըխտոր կա, վեր ըծիլավ տար մինչև ծեր տոն»։

էս ախճիգը քյինացալ ա համ կրակը եր կալալ, համ սըխ-
տորը, մինչև ուրանց տոն վեր ըծիլավ տարալ ա հու կրակն էլ տա-
րալ ա կրակ ըրալ։ Ետնան էս օշափը եր ա կացալ կնդանն ասալ,
թա. «էս հի՞նչ մրթավետ ա»։ Էս կնեգյն ասալ ա. «Իսկի հինչ»։
Օշափն ասալ ա. «Ասի, վըեր քյեզ կոտեմ»։ Էս կնեգյն ասալ ա,
թա. «Մին ախճիգ եկավ, թա՝ բուլդին թսալ ա, կրակըս հանգյալ
ա, պատառ կրակ տոք. կրակը տվի հու մին փեշկ սըխտոր, հու
ասեցի՝ ինքյ կալ էս սըխտորը, մեր դարվազիցն էլ մինչև ծեր տոն
վեր ըծելավ տարա»։

Էս օշափը եր ա կացալ էս սըխտորը վհաքելավ քյինացալ
ընտրանց տոռնը, ասալ. «Ախճի՛, տոռնը պա՞ց, քու ախպեր քյեզ
մհար մին մտանի ա ղրկալ, տինեմ մաննումտ»։ Պա՞ցալ չի։ Էս
օշափը ասալ ա. «Մաննտ տոնին ճեխկավը կոխի, տինեմ ման-
նումտ»։ Մաննը տոնին ճեխկավը կոխալ ա, էս օշափը ծծալ ա,
ծծալ, էս ախճիգը ըշտափալ ա։ Ետնան էս օշափը քյինացալ ա
ուրանց տոն։ Ետնան էս ախճկանը ախպերքը եկալ ըն տոռնը թա-
կալ, թակալ, պացալ չի։ Քյինացալ ըն հերթավը պուճուր ախպորը
կախ տըվալ, քյինացալ ա տոռնը պա՞ցալ, տրեսալ ըն ուրանց քու-
րը ըշտափած։ Ճո՞ւր ըն ածալ յրան, եր ա կացալ։ Հրցրալ ըն թա՝
էտ հինչ ա՞, ասալ ա. «Օշափը եկավ, թա՝ քու ախպեր քյեզ հետի
մին մտանի յա ղրկալ, տոռնը պա՞ց, տինեմ մաննումըտ։ Պացի
ոչ. ասեց՝ դե մաննտ տոնին ճեխկավը կոխի, տինեմ մաննումտ։
Կոխեցի, ծծեց, ըշտափեցի։

Էս ախպերքը ուրանց տռանը մին հոր ըն կտրալ, յրա՞վը
կարպետ քիցալ։ Ետնան չարխի ղըզղաննեն տիրա՞լ կրակին յրա,
մեչը ճո՞ւր ածալ, իփ տըվալ։ Ետնան մեծ ախպերը ղրկալ ըն,
թա. «Քյինա՞ ասի՝ օշափ ախպեր, ըսօր եկ մեր տոն»։ Քյինացալ
ա ասալ։ Ասալ ա. «Շնորհակալ ըմ»։ Մեչնակն ըն ղրկալ, ասալ
ա. «Շնորհակալ ըմ»։ Պուճուրն ըն ղրկալ, եկալ ա։ Սահանք ասալ
ըն. «Օշափ ախպեր, ընտեղ նստի»։ Օշափն էլ նստալ ա։ Վըեր էն
ղըզղաննեն կրակին յրա տիրա՞ծ ա իլա՞լ, դյիդացալ ա թա խորագյ
ա։ Սահանք ասալ ըն. «Օշափ ախպեր, պատառ տեն նստի»։
Օզացալ ա տեն նստի, ըիրդան ինկյա՞լ ա հորը։ Հորը քարեր-զատեր
ըն ածալ հու էն իփ եկած ճրերը լցալ հորը։ Ետնան էս օխտը ախ-
պերքը ուրանց քըվորըն ասալ ըն. «էս հորին յրա ճո՞ւր չի ածես,
վըեր ածես, լա՞վ կնանչի կըփսնի, կոտենքյ, խոզ կտառնանքյ»։

Մին վախտ շիլ ա ինկյա՞լ էս ախճիգը, յրան ճո՞ւր ա ածալ,
կնանչի ա փսալ, քաղալ ա տարալ ածալ ճաշին մեչը, ուրուգյունը

ախպերքը կերալ ըն, քոն իլալ։ Ետնան էքսյը եր չըն կացալ։ Եկալ ա քյըսօր տառալ, հալա եր կացած ոչ։ Պուճուր ախպորը յորղանը եր ա կալալ, տրեսալ խոզ տառած։ Լոխչին յորղանն էլ եր ա կալալ, տրեսալ խոզ տառած։ Էս ախճիգյըս լաց ա իլալ, լաց, մին հաց եր կալալ, էս խոզերն էլ ըրալ աղաքը, տարալ ածալ ծովը, ծովին քշտին էլ մին չինարի ա իլալ, էս ախճիգյն ասալ ա. «Ա՛ չինարի, քշաց՝ քշանամ, քշաց՝ քշանամ»։ Քշացալ ա, եր ա իլալ։ Մին էլ ասալ ա. «Չինարի՛, պըցրաց՝ պըցրանամ»։ Պըցրացալ ա, էս ախճկանը շոխկն էլ ինկյալ ա ծովին յրա։

Ետնան աման վախտ էս թաքավերին ծիյանքը պերում ըն իլալ թա ճուր տան, խմում չըն իլալ, խըրթնում ըն իլալ։ Մին վախտ էս ծիյանքը խե յըն լղարալ։ Գյադեքըն էլ ասալ ըն. «Տանում ընք թա ճուր տանք, խրթնում ըն իլալ, խմում չըն իլալ»։ Էս թաքավերն ասալ ա. «Մին ծովը պտրռեցեք տրեսեք մեչին զատ կա՞»։ Պըտռալ ըն, տրեսալ մեչը մին խոզ։ Տուս ըն կալալ, էլլա խմալ չըն խրթնալ ըն։ Տրեսալ ըն, վրեր հեն ա մին շոխկ կա ինկյած ծովին յրա. եշալ ըն, տրեսալ մին ախճիգյ չինարուն յրա նստած։ Քյինացալ ըն թաքավերին ասալ, թաքավերն էլ մին պառավ կնկան ասալ ա. «Թա տու վրեր էն ախճիգյը ընտեղան վեր պիրես, հինչ օղես կըտամ»։

Մարթիքյը կյողլու կըցնիլ ա տրվալ էս պառավ կնեգյը, ինքյը ընդեղ կրակ ըրալ, ղղղանը ճուր ա լցալ, պիրալ փրսրվեր տիրալ կրակին յրա, հանգյալ ա։ Էս ախճիգյն ասալ ա. «Ա՛ բաշի, ըտրհենց մի տինիլ է՞, գուզ տիր»։ Էլհա էս պառավը կրակ ա ըրալ, ղղղանը տարալ ճըրավ լցալ, պիրալ էլհա փրսրվեր տիրալ կրակին յրա, հանգյալ ա։ Էլհա էս ախճիգյն ասալ ա. «Ա՛ բաշի, ըտրհենց մի անիլ է՞, ըտրհենց գուզ տիր»։ Էս պառավը եր ա կալալ ղղղանը կոխկին ա տիրալ, թա. «Ըտրհենց կտինե՞ն»։ Թա՝ չէ։ Եր ա կալա փրսրվեր տիրալ, թա. «Ըստհենց կտինե՞ն»։ Ասալ ա՝ չէ՛։

Էս պառավն ասալ ա. «Դե տու եկ, մին տիր, տրեսնամ հու՞նց ըս տինում»։ Վեր ա եկալ, թա տինի, փոնոտալ ըն տարալ թաքավերին կոշտը։ Թաքավերն ասալ ա. «Տու հինչ իլլիմիլաթ ըս, վրերիմ ծիյանցս խրթնըցնում ըս»։ Նա յէլ ուրան գլխավը եկած պանները նաղլ ա ըրալ։ Ետնան էս թաքավերըս էս ախճկանը յրա օխտըն օր, օխտըն քշեր հրսանիք ա ըրալ, տարալ։

Աստվածանից իրեք խնձոր վեր ինգյնի. մինն՝ ասողին, մինը՝ լսողին, մինը՝ չի լսողին։